

Comentari i presentació del llibre de l'Agustí d'Arana "Barcelona, capital de Catalunya".

Salvador de Brocà i Tella

Llibreria Laie, Barcelona, dia 9 de febrer de 2016

Entre els plaers més selectes que la vida ens pot proporcionar, el gaudi de la lectura és, al meu parer, un dels més satisfactoris i complerts. Recuperar la vida, que el temps, *irreparable fugit*, ens va traient, enriquint-lo amb la vida dels altres i fent-la nostra, comú patrimoni de tots, no és pas un guany menor. Els escriptors, si bé no únicament ells, saben prou bé que el fet de comprendre's a nosaltres mateixos, aquesta difícil tasca que mai no arriba a bon fi, tan sols podem assolir-la en el mirall aliè, en el mosaic abigarrat de les experiències viscudes i sàviament explicades per aquells amb el talent, amb l'aptitud per fer-ho.

El llibre que avui tenim a les mans, Barcelona, capital de Catalunya, de l'amic Agustí d'Arana Sagnier, que tinc l'honor de presentar a tots vostès, és l'últim d'una modesta col·lecció de ciutats europees que l'editorial tarragonina Arola, va endegar ja fa uns quants anys i ha sofert una trajectòria difícil, complicada per més d'una crisi i de la qual ha estat víctima també aquesta darrera publicació que malhauradament el seu autor no ha pogut veure. En tot cas, no vull deixar d'agrair a l'editora i al seu director, Alfred Arola, l'esforç per dur a bon terme el treball valuós i altament meritori de l'Agustí, que tot seguit comentaré.

El text sobre la nostra ciutat s'ha de llegir o es pot llegir, des de la seva triple dimensió narrativa, historiogràfica i conceptual. La primera seria el que els pobles de parla anglesa diuen la *story*, el relat dels fets, el guió de la pel·lícula, allò que se'ns vol explicar. He de dir que l'autor, en aquest aspecte, se'n surt més que bé, amb la gràcia d'un excel·lent gravador de síl·labes, en expressió de Ernst Jünger, bo i tenint present que ha estat capaç d'embastar l'argument amb una notòria elegància literària, amb una extrema precisió lingüística, amb un rigor explicatiu admirable que enganxa al lector des de la primera pàgina. Estic segur que per a tots els seus lectors, que confio siguin molts, serà una experiència no únicament il·lustrativa, sinó també molt agradable. No és fàcil desentrollar una síntesi de la història de la ciutat de Barcelona en el breu espai, relativament, que l'Agustí l'ha encabir amb la considerable informació, clara i comprensiva, ben lligada i ben detallada, com ell ha sigut capaç de fer-ho.

Com era d'esperar en un estudi d'història, el segon aspecte, la dimensió historiogràfica, és el que dona contingut a l'obra des d'una abundantíssima documentació a partir de la Barcino romana fins els Jocs Olímpics de 1992 i les obres de la Sagrada Família. Els set segles de presència romana a més dels tres de domini visigòtic, una precària perllongació del món romà, deixen la herència civilitzadora de la llengua, el dret públic i privat i l'obertura de vies de comunicació que connectaran el territori amb la resta de la península, el nord dels Pirineus i la pròpia Roma. El canvi produït per l'arribada del poder musulmà, desaparaguda Roma com unitat política, comença a dibuixar un dels *Leitfaden*, dels fils conductors de l'obra, el paper de la primitiva Barcino com punt de irradiació envers el comtat que durà el seu nom, nucli de la posterior Catalunya. A partir d'ara, l'autor seguirà fidel a aquesta doble realitat, la de la ciutat de Barcelona, per una part, i la del comtat, des del segle IX, embrió de la futura nació catalana

mediatitzada per la influència franca, d'una altra. La independència dels comtes de Barcelona s'assolirà a ran del tractat de Corbeil, l'any 1238, en renunciar Lluís IX, rei de França de la línia carolíngia, als seus drets sobre la terra catalana a favor de Jaume I. Molt abans, amb Ramon Berenguer I, es pot començar a parlar, en propietat, de la realitat de Catalunya com unitat històrica i política com assenyala l'autor. La primacia del comtat de Barcelona sobre la resta dels comtats, la consolidació d'una dinastia que governa amb continuïtat uns territoris caracteritzats per una llengua, el català, ja prou definida, i el paper de Barcelona com capital de l'esmentada unitat política, s'inicia tot just, al segle XI, quan Ramon Berenguer I aconsegueix fidelitzar la noblesa al casal de Barcelona a canvi de cedir-li un domini absolut sobre la pagesia i promulga la versió més antiga que es coneix dels Usatges, un codi legal a desentrotllar al llarg del temps que barreja elements de les lleis romanes, visigòtiques, les disposicions de les assemblees de pau i treva i els usos feudals. Això ens porta, de la mà de l'Agustí d'Arana, a una de les parts més interessants, al meu entendre, i més ben ben travades, del període medieval, les relacions entre els diversos estaments socials i de poder i el desplegament de les institucions polítiques catalanes i, des del segle XII, de la Corona d'Aragó-Catalunya. Com a conseqüència del matrimoni de Ramon Berenguer IV amb Peronella, filla del rei aragonés Ramir II, el comte de Barcelona va pendre el títol de príncep d'Aragó. A partir d'aquest fet, el creixent paper d'una burgesia inicial al si d'un règim feudal va assolint un protagonisme més i més rellevant com es manifesta en el desplegament de la menestralia i en la capacitat marinera, militar i civil, en la seva activitat mercantil no només al territori català, sinó igualment en l'expansió mediterrània. Tot això dóna lloc a una legislació específica recollida en el *Llibre del consolat de mar* que aplegava les normes redactades pels escribans del tribunal de Barcelona redactades entre el segle XII i el XIV. Les assemblees veïnals i els consells reunides de manera espontània donaren lloc a una institució històrica amb les funcions d'una Assamblea consultiva de la municipalitat de Barcelona coneguda, a partir del 1265 com Consell de Cent, en atenció al nombre dels seus consellers, a l'inici, quasi el doble. La seva composició, reservada a l'alta burgesia, tenia la funció d'ajudar els funcionaris reials en els temes referents a la ciutat i representava una manera de institucionalitzar la col·laboració de la burgesia barcelonina i els comtes. La mà oberta de Jaume I per tal de reforçar l'autonomia municipal donà el seu fruit en el regnat del seu fill, Pere el Gran, en establir la definitiva preeminència dels consellers sobre els funcionaris en relació als assumptes concernints a la ciutat a partir del privilegi anomenat *Recognoverunt proceres*, cap el final del segle XIII (1284). Agustí d'Arana desplega una visió panoràmica i alhora molt precisa, dels elements configuratius de la ciutat. Des de la demografia a l'urbanisme, de les activitats artesanals a l'expansió del port, del pes de l'autoritat eclesiàstica a l'eixamplament de les competències municipals, com acabem de esmentar, així com del paper de la burgesia en el desenvolupament cultural i polític de la ciutat. L'any 1091, el papa Urbà II restablí la seu metropolitana de Tarragona i s'aconseguí que Catalunya formés una província eclesiàstica independent, bo i tenint present que fins aleshores depenia de Narbona. Això tingué lloc quan Ramon Berenguer IV, l'any 1154, assolí la unitat eclesiàstica dels seus dominis amb la dependència de tots els bisbes de la jurisdicció de Tarragona.

L'aparició d'un òrgan fonamental a la història del Principat, com ho és la Diputació del general o Generalitat, és vista per l'autor com el resultat i la conseqüència de la cultura del pacte, fonament de la comunitat política que duu a una ampliació progressiva del paper dels

estaments, de la necessitat d'un acord entre el sobirà i les corts que limitès l'exercici del poder per part del sobirà i pogués representar algun tipus de protecció en relació al mateix. L'implícit volia dir una sobirania compartida entre el poder més elevat i els diversos estaments. El que d'inici funcionava amb la finalitat de recaptar els tributs acordats per les corts, concedir els subsidis convinguts al comte de Barcelona i vigilar el compliment dels acords presos entre les parts, des de l'any 1359 esdevingué una Diputació integrada per tres representants elegits per cada un dels braços, militar, eclesiàstic i reial, de les corts. Assegurà la seva autonomia financera i conformà un govern que vetllava pel compliment de les lleis i constitucions, havent-se oposat diverses vegades al poder reial, com va ocórrer a la guerra civil contra Joan II, a la guerra dels Segadors de 1640 a 1652 i a la guerra de Successió a la corona d'Espanya que suposà l'abolició de les institucions catalanes Consell de Cent, Corts i Generalitat en establir-se una nova estructura administrativa segons els decrets de Nova Planta, el 1714.

Amb la desaparició de Martí, l'Humà a principi del segle XIV, el 1410, la corona d'Aragó va a parar a la casa castellana dels Trastàmara, una dinastia que regnarà el Principat durant un segle i que des de la mort de Ferran II passarà a la casa Habsburg en la persona de l'emperador Carles V i romandrà un parell de segles, fins el 1700, moment en què Barcelona deixarà de ser la capital de Catalunya. El que Agustí anomena període de reis absents, llunyans i, finalment, hostils, va parell amb un procés de castellanització creixent que culmina amb el decret de Nova Planta i que ja venia precedit per la presència d'un virrei al Principat de temps ençà. D'altra banda, l'economia catalana des del segle XVI, va perdent progressivament el model medieval al temps que decau el comerç per la Mediterrània que havia gaudit fins aleshores d'un rellevant protagonisme per part de la ciutat de Barcelona.

Con no podia ser altrament, l'autor dedica una bona part, una part important del seu llibre a l'aspecte econòmic, econòmic i social de fet, de la capital del Principat al llarg del temps. Un aspecte lligat estretament amb tota la resta del territori, que ja des del segle XVIII evoluciona envers l'especialització de l'agricultura, la indústria tèxtil i les exportacions cap el nord d'Europa i cap a Amèrica. Augmenta no únicament la població sinó també la seva concentració en nuclis urbans, tota la qual cosa anuncia l'ampla procés d'industrialització que tindrà lloc al XIX, quan a les darreries d'aquest segle el 33% de la població activa treballa a la indústria sense deixar, tanmateix, de ser, encara, un país agrícola, si bé considerablement transformat per la indústria. La transformació del país suposa el pas d'una societat estamental, estructurada en torn de la noblesa, el clergat i el tercer estat, a una societat marcada pel protagonisme de la burgesia i del proletariat o de la classe obrera. En relació al desplegament econòmic, tindrà lloc un repartiment de tendències polítiques diferenciades, entre altres coses, per la ubicació geogràfica. Mentre que els liberals tenen més clientela a les zones costaneres, econòmicament més dinàmiques, els absolutistes, anomenats carlistes a la mort de Ferran VII, foren importants a les àrees interiors i rurals. Amb la industrialització apareixen les primeres organitzacions obreres i esclataren diverses revoltes urbanes, la burgesia industrial s'organitzà en defensa del proteccionisme davant el lliurecanvisme i dins el corrent liberal sorgiren tendències més progressistes afavoridores d'un ideal republicà que començà a agafar volada.

La cinquena part del llibre és, per a mi, una de les més reixides. No era gens fàcil, diguem-ho de pas, degut a la intensa història que comença amb l'exili d'Isabel II, l'avançament de les

posicions republicanes i federals, la febre de l'or, que tan bé va novel·lar Narcís Oller, i l'aparició del catalanisme polític amb les Bases de Manresa i la constitució de la Lliga Regionalista pas previ a la Mancomunitat de Catalunya de Prat de la Riba i Puig i Cadafalch. Tot això i molt més, fins arribar als nostres dies.

Com abans ha dit el Miquel Rubirola, la síntesi històrica, amb un decidit component polític, es del tot admirable. L'Agustí ha optat per una descripció analítica, diguem-ne horitzontal, que seria la seqüència dinàstica des dels primers comtes de Barcelona fins a l'últim rei de la Corona d'Aragó-Catalunya, Martí I l'Humà, i l'estudi dels esdeveniments més rellevants a Catalunya a l'època de la monarquia Habsburg i després Borbó fins al present. Al si d'aquesta seqüència ha encabint, amb encert, el sorgiment de les institucions, el palpit del comerç, les relacions de poder, les guerres internes i externes, l'expansió marítima, la llengua i el paper de l'Església, és a dir, la realitat que dona vida a les estructures formals que sense l'anterior només quedarien en buides clofolles. Ha emprat la memòria factual i l'afany de comprensió, la investigació empírica i la crítica històrica. Ha fet un molt bon llibre que enriqueix notòriament la petita col·lecció de ciutats europees. Sant Tomàs, que com tots sabem, era un savi considerable va definir la bellesa amb tres notes que diuen així: *nam ad pulchritudinem tria requiruntur. Primo quidem integritas, sive perfectio, quae enim diminuta sunt, hoc ipso turpia sunt. Et debita proportio sive consonantia. Et iterum claritas.* (*Summa Theologica I, q. 39 ad 8*). En català normalitzat seria "la bellesa exigeix tres coses. Primerament, una certa integritat o perfecció que s'enlletgeixen si són deficientes. A més, la deguda proporció o harmonia. Finalment, la claror". El text del nostre amic Agustí d'Arana Sagnier compleix amb escriure les tres notes tomistes.

I ara deixeu que digui quatre coses sobre la persona. Vaig conèixer l'Agustí a la Facultat de Lletres de Barcelona, a la plaça Universitat, una tardor dels primers anys seixanta. Ell venia de l'escola ESADE, avui alguns antics amics i companys també ens acompanyen, jo venia de la Facultat de Dret. Tots dos volíem cursar Filosofia i allà ens varem trobar. L'amistat no va sorgir de cop, la simpatia, si, el comú interès pel coneixement, també. Un any més tard, erem amics. Ell anava a casa dels meus pares, al carrer Bruc, jo visitava la seva casa familiar al carrer Anglès, i mentre feiem veure que estudiàvem alguna cosa, de fet teixíem una relació més i més fonda, sobre el tapís de interessos i aficions comunes, des de la història, el pensament, la naturalesa i el cine. Compartíem, així mateix, un similar sentit de l'humor que ens duia a inventar codis, expressions i paraules que vorejaven la simple astracanada surrealista tipus germans Marx, quelcom que podia succeir àdhuc en còmiques converses telefòniques. És cert que no sempre anàvem d'acord, ni calia, però també que la respectuosa discrepància mútua mai va ser cap obstacle, ben al contrari, per la intensitat i qualitat de la nostra amistat. Aristòtil deia, en la seva ètica adreçada al seu fill Nicòmac, que l'amistat és el més necessari de la vida, Ramon Llull, del qual ara conmemorem el seu seté centenari, va escriure un text memorable amb el títol Amic i amat i Ciceró, en el breu tractat *De amicitia* deslliga totalment l'amistat de qualsevol componenda grollerament pragmàtica. Si em perdoneu la incidental pedanteria de citar-ho en la seva llengua, el tribu romà diu així: "*Nam si utilitas amicitias conglutinaret, eadem conmutata disolveret. Sed quia natura mutari non posset, idcirco verae amicitiae sempiternae sunt*". Bé, en resum, vaig aprendre de l'Agustí moltes coses, però vull destacar-ne tres, senyorio, passió per la veritat i una admirable bondat. Més que un bon home, era, per sobre de tot, un home bo. L'esplèndid Joan Sales ens recorda que som pecadors amb una gran

set de glòria, i és que la glòria és el nostre fi. L'Agustí i jo compartim la mateixa fe en el credo apostòlic. Ara voldria fer meua la pregària del salmista quan li demana a Déu que “ ens ensenyi a comptar els nostres dies per adquirir la saviesa del cor”.

Moltes gràcies!